

Capitolul I

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

Întreaga conceptualizare a dreptului penal nu poate neglija structura specifică dihotomică a normei penale, spre deosebire de structura normei juridice¹, precum și prevederea lor în acte normative distincte, astfel încât s-a afirmat că normele penale fac parte dintr-o categorie specifică, aparte, de norme cu caracter sancționator². Așadar, normele penale prevăd actele de conduită interzise și sancțiunea corespunzătoare fiecărui asemenea act, motiv pentru care au și „o autonomie proprie, alcătuind instituții distincte, unite într-o ramură a dreptului”³. Cum normele penale intră în sfera dreptului public⁴ acestea impun respectarea lor prin o anumită conduită a destinatarilor. În momentul în care norma penală este înfrântă, încălcată, se naște raportul juridic de drept penal, ca raport de conflict sau de „contradicțiune”⁵; în consecință, urmează în mod firesc judecarea persoanei care a încălcat norma penală și astfel se naște raportul procesual.

Știința dreptului penal ce cuprinde atât regulile descrise de partea generală a Codului penal, cât și faptele calificate ca infracțiuni descrise și sancționate în partea specială a Codului penal, poate fi caracterizată ca o disciplină precisă la nivel conceptual. Afirmăm aceasta deoarece pornim în raționamentul nostru de la ideea unanim acceptată că dreptul penal face parte din ordinea juridică generală „menită a asigura ordinea în societate”⁶, dar și de la înțelesul conceptului, deoarece norma juridică definește ilicitul juridic de o manieră abstractă⁷ și care se concretizează în situația în care a fost încălcat preceptul normei prin acțiunea sau inacțiunea unei persoane.

Așadar, partea generală a dreptului penal este alcătuită din ansamblul de norme penale cu caracter general⁸ și sunt prevăzute în partea generală a Codului penal la art. 1-187.

Partea specială a dreptului penal este alcătuită din normele penale cu caracter special prin care sunt definite faptele care întrunesc trăsăturile esențiale ale infracțiunii (antijuridicitate, tipicitate și imputabilitate) și sancțiunile aplicabile, în consonanță cu principiul legalității incriminării și principiul legalității pedepsei⁹ și care se regăsesc în partea specială a Codului penal (în continuare C. pen.) la art. 188-445.

¹ M. Luburici, *Teoria generală a dreptului*, ediție revizuită, Ed. Pro Universitaria, București, 2021, p. 46; autorul precizează că structura logico-juridică a normei penale definește elementele din care este compusă, și anume ipoteza, dispoziția și sancțiunea.

² *Idem*, p. 51.

³ *Ibidem*.

⁴ Nu vom intra în dezbaterile doctrinare cu referire la artificialitatea deosebirilor între norma privată și cea publică (inclusiv penală), pe considerentul că „puterea publică (statul) este direct sau indirect interesat în toate raporturile juridice, veghind la respectarea ordinii juridice și intervenind pentru reintegrarea ei”, H. Kelsen, *apud* V. Dongoroz, *Drept penal*, reeditare ed. 1939, Ed. Societății Tempus și Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 25.

⁵ *Ibidem*.

⁶ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 9.

⁷ *Idem*, p. 13.

⁸ T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 15; C. Mitrache, C. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 22-24; S. Bogdan, D.A. Șerban, *Drept penal. Partea specială*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 13.

⁹ *Ibidem*.

Se cuvine a preciza că partea specială nu poate fi separată de partea generală, conceptele, instituțiile și regulile acesteia din urmă, necesare pentru o corectă calificare a unei fapte ca fiind sau nu infracțiune, cum ar fi, de pildă, incidența unei cauze justificative cu efect asupra antijuridicității¹ ori dacă infracțiunea s-a consumat sau a rămas în forma tentată ori calitatea persoanei care a comis-o, în sensul dacă este autor, coautor, instigator sau complice.

În egală măsură este deosebit de important de a cunoaște rațiunea pentru care legiuitorul a înțeles să sancționeze o anumită faptă ca infracțiune (*ratio legis*), deoarece numai astfel vom fi în măsură a decela necesitatea sancționării unei anumite fapte ce înfrânge o valoare socială, deși uneori, se poate vorbi doar de un exces de reglementare generat fie de lipsa unor studii criminologice, fie de neputința statului de a preveni faptele prin alte metode sau măsuri de ordin economic, social sau educativ².

Structura părții speciale a dreptului penal

Legiuitorul român a regândit structura părții speciale din dorința și necesitatea de a reconfigura și restabili ierarhia firească, dar și corectă³, a valorilor protejate.

Astfel, sub aspectul sistematizării, s-a renunțat la structura codurilor penale anterioare, fiind reglementate mai întâi infracțiunile care aduc atingere persoanei și drepturilor acesteia și abia după aceea infracțiunile care aduc atingere atributelor statului. Această structură se regăsește la majoritatea codurilor europene recente – Austria, Spania, Franța, Portugalia, și reflectă concepția actuală privind locul individului și al drepturilor și libertăților acestuia în ierarhia valorilor care se bucură de protecție, inclusiv prin mijloace penale, drepturi ce se impun a fi situate pe primul plan.

În consecință, se restabilește „o ierarhie firească a valorilor protejate, prima dintre aceste valori fiind persoana cu atributele ei esențiale, dreptul la viață, integritate fizică, sănătate, libertate fizică și psihică”⁴.

Prin urmare, în primul rând este ocrotită persoana și drepturile acesteia în Titlul I, apoi se continuă cu patrimoniul persoanei (fizice sau juridice) în Titlul II; următoarele titluri au ca obiect: autoritatea și frontiera de stat – Titlul III, infracțiuni contra înfăptuirii justiției – Titlul IV; infracțiuni de corupție și de serviciu – Titlul V; infracțiuni de fals – Titlul VI; infracțiuni contra siguranței publice – Titlul VII; infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială – Titlul VIII; infracțiuni electorale – Titlul IX; infracțiuni contra securității naționale – Titlul X; infracțiuni contra capacității de luptă a forțelor armate – Titlul XI; infracțiuni de genocid, contra umanității și de război – Titlul XII și dispoziții finale – Titlul XIII.

¹ M.E. Pătrăuș, *The offence – constitutional challenges or controversies*, în *International Journal of Legal and Social Order*, No. 1 (2025), pp. 1-17, Vol. 5 No. 1 (2025): IJLSO, DOI: <https://doi.org/10.55516/ijlso.v5i1.256>, <https://ijlso.ccdsara.ro/international-journal-of-legal-a/article/view/256>, pp. 16-17.

² A. Filipaș, *Drept penal român. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, pp. 243-244; menționăm în acest context excesul de reglementare în cazul infracțiunilor privitoare la libertatea sexuală a persoanei ce a suferit multiple modificări în anii 2023 și 2024, la care vom efectua referirile necesare în capitolul destinat acestora.

³ V. Cioclei, *Drept penal. Partea specială I*, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 1.

⁴ V. Cioclei, *Critica rațiunii penale. Studii de criminologie juridică și drept penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 61.

Capitolul II

Infracțiuni contra persoanei

Aspecte comune

Primul titlu și, poate, cel mai important prin valoarea socială ocrotită este persoana cu toate atributele, drepturile și libertățile sale, infracțiunile fiind grupate în capitole corespunzătoare fiecăruia dintre acestea, astfel: infracțiuni contra vieții în art. 188-192 C. pen.; infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății în dispozițiile art. 193-198 C. pen.; infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie în art. 199-200 C. pen.; agresiuni asupra fătului în art. 201-202 C. pen.; infracțiuni privind obligația de asistență a celor în primejdie în dispozițiile art. 203-204 C. pen.; infracțiuni contra libertății persoanei în art. 205-208 C. pen.; traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile în art. 209-217 C. pen.; infracțiuni contra libertății și integrității sexuale în art. 218-223 C. pen. și infracțiuni ce aduc atingere domiciliului și vieții private în dispozițiile art. 224-227 C. pen.

Obiect juridic principal. Caracteristica esențială și comună a infracțiunilor contra persoanei este reprezentată de împrejurarea că fiecare dintre acestea aduce atingere unui anumit drept sau libertate a persoanei, iar viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea sexuală sau cea morală sunt nu doar atribute ale persoanei, ci și drepturi subiective ale acesteia¹ (de pildă, dreptul la viață privată, ocrotit prin infracțiunea de violare de domiciliu).

Unele infracțiuni din categorie sunt complexe, cum este, de exemplu, traficul de persoane, astfel încât și valorile, drepturile ocrotite au acest caracter complex², fiind încălcate nu doar drepturile privitoare la libertatea persoanei, ci și cele privind dreptul acesteia la integritate fizică (atunci când fapte se săvârșește prin constrângere) sau dreptul persoanei de a pretinde corectitudine în modalitatea de exercitare, de îndeplinire a autorității pe care făptuitorul o are asupra persoanei vătămate, în ipoteza comiterii faptei prin abuz de autoritate³ și care formează obiectul juridic secundar al infracțiunii.

În anumite situații, obiectul juridic secundar este reprezentat de drepturile persoanei ocrotite în categoria analizată, cum este de pildă, în cazul infracțiunii de tâlhărie, care protejează în principal drepturile patrimoniale și în secundar dreptul persoanei la integritate fizică, sănătate sau la viață⁴ în cazul infracțiunii ce a avut ca urmare moartea victimei.

Obiect material. Corpul persoanei, în ipoteza în care infracțiunea se comite direct, nemijlocit, asupra corpului acesteia.

Anumite infracțiuni sunt lipsite de obiect material – este cazul infracțiunii de hărțuire sau a celei de divulgare a secretului profesional⁵.

Subiecții infracțiunii; participația penală

Subiect activ. De principiu, este indeterminat⁶, poate fi orice persoană fizică, ceea ce nu exclude ipoteza comiterii unora dintre aceste infracțiuni și de către persoana juridică.

¹ A. Filipaș, *op. cit.*, p. 234.

² T. Toader, *op. cit.*, p. 21.

³ *Idem*, p. 160.

⁴ *Idem*, p. 21.

⁵ *Idem*, p. 22.

⁶ Vintilă Dongoroz, Const. C. Rătescu, I. Ionescu – Dolj, I. Gr. Periețeanu, H. Aznavorian, Traian Pop, Mihail I. Papadopolu, N. Pavelescu, *Codul penal Carol al II-lea adnotat*, Ed. Librăriei SOCEC & Co. SA, București, 1937, vol. III, p. 470.

Concluzia se impune deoarece fapta persoanei juridice nu poate fi concepută în afara faptei persoanei fizice care prin acțiunile sau inacțiunile ei determină conduita persoanei juridice¹, iar răspunderea acesteia poate fi antrenată de „orice persoană fizică din conducerea persoanei juridice, de orice prepus al persoanei juridice, de orice persoană aflată sub autoritatea persoanei juridice și chiar de orice persoană ce are o relație de fapt ori de drept cu persoana juridică și care acționează în realizarea obiectului de activitate ori în interesul persoanei juridice și cu acordul acesteia”².

Este cazul infracțiunii deucidere din culpă, când persoana juridică, prin omisiunea de a lua măsurile legale referitoare la respectarea protecției muncii, se află în culpă raportat la moartea persoanei într-un accident de muncă.

Uneori, subiectul activ este calificat, fiind necesar să aibă o anumită calitate, cum ar fi aceea de a exercita o profesie, meserie sau orice altă activitate pentru care există dispoziții legale sau măsuri de prevedere – în cazul infracțiunii deucidere din culpă ori calitatea de funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu sau cea de membru de familie în cazul infracțiunii de trafic de minori comisă în forma agravată prevăzută de alin. (2) lit. b) și respectiv d) ale art. 211 C. pen.

Subiect pasiv. De regulă, poate fi orice persoană fizică. În cazul acestor infracțiuni, apreciem că nu este posibilă comiterea faptei față de o persoană juridică, singura excepție fiind infracțiunea de violare a sediului profesional. Formulăm această alegație pe considerentul că prin natura lor, infracțiunile din această categorie aduc atingere atributelor fundamentale ale ființei umane și nu este posibilă executarea activității infracționale specifice față de o persoană juridică. Astfel, aceasta nu poate fi ucisă, lovită, violată, traficată, amenințată, hărțuită etc.

Pluralitatea de subiecți pasivi atrage, de regulă, pluralitatea de infracțiuni; practica judiciară a statuat că „acela care, cu aceeași ocazie, aplică lovituri mai multor persoane, nu săvârșește o singură infracțiune de lovire, ci atâtea infracțiuni în concurs, câte persoane au fost lovite”³.

Participația penală. În cazul acestor infracțiuni sunt posibile toate formele de participație penală, cu precizări pentru anumite infracțiuni, pe care le vom dezvolta la analiza lor, mărginindu-ne doar să subliniem că de exemplu, coautoratul nu este posibil în cazul infracțiunilor cu subiect unic, cum este uciderea nou-născutului de către mamă⁴ ori în cazul infracțiunilor care se comit verbal, prin viu grai, cum este amenințarea.

În cazul infracțiunilor comise din culpă este posibilă doar participația improprie, deși există păreri de o mare valoare juridică exprimate în doctrină în sensul că este posibil coautoratul și în cazul acestor infracțiuni. Analiza acestora o vom efectua la analiza infracțiunii deucidere din culpă.

Latura obiectivă. Ca regulă generală, aceste infracțiuni sunt comise, adică printr-o acțiune ce aduce atingere unuia din drepturile persoanei⁵, ceea ce nu exclude posibilitatea comiterii lor și în forma comisivă prin omisiune (în condițiile art. 17 C. pen.) sau doar prin omisiune. În ipoteza comiterii prin acțiune, aceasta poate fi orice acțiune cum ar fi lovirea, pătrunderea în domiciliu fără consimțământ, răpirea persoanei. Nu interesează dacă acțiunea

¹ C. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 124.

² *Ibidem*.

³ TJud.Alba, d.p. nr. 40/1969, cit. în G. Antoniu, C. Bulai, *Practică judiciară penală*, vol. III, Ed. Academiei Române, București, 1992, p. 57; în același sens, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 101.

⁴ *Idem*, p. 23.

⁵ *Idem*, p. 24; V. Cioclei, *op. cit.*, p. 8; S. Bogdan, *op. cit.*, p. 30.

se realizează în mod direct de către agent sau prin intermediul unei alte forțe: făptuitorul asmute câinele asupra persoanei vătămate ori cu dorința de a lovi persoana, se îndreaptă cu mașina direct spre aceasta, o acroșează și aceasta cade și se lovește.

În cazul infracțiunii comise prin omisiune, de pildă, infracțiunea de omor se comite prin inacțiune în ipoteza în care agentul avea obligația de a acționa în vederea salvării vieții persoanei, dar făptuitorul nu își îndeplinește obligația: este cazul medicului care refuză să acorde asistență medicală persoanei știind că fără intervenția medicală de urgență acea persoană va înceta din viață. În acest caz, natura și temeiul obligației derivă fie dintr-o dispoziție legală, fie dintr-un contract¹. Prin omisiune simplă, fapta poate fi săvârșită în multiple variante: de exemplu, mama nou-născutului refuză să acorde acestuia îngrijirea și hrana de care are nevoie².

Locul sau timpul, nu influențează existența infracțiunii, a circumstanțelor atenuante sau agravante. Anumite împrejurări pot influența pericolul concret al infracțiunii comise (de pildă, abandonarea victimei pe timp de noapte, în ger). Anumite infracțiuni conțin ca element de calificare anumite condiții de loc sau timp. Se mai cuvine a preciza că dacă legea prevede că anumite efecte juridice se produc în raport cu data săvârșirii infracțiunii, prin aceasta se înțelege data actului de executare ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunii, iar nu data consumării acesteia, prin producerea rezultatului.

Uneori, legiuitorul impune anumite cerințe ce întregesc conținutul constitutiv ori condiționează însăși existența infracțiunii (de pildă, infracțiunea de ucidere la cererea victimei, art. 190 C. pen., conține cerințe cumulative: cererea explicită, serioasă, conștientă și repetată a victimei care suferea de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă atestată medical; uciderea nou-născutului de către mamă).

Urmarea imediată. Este reprezentată de lezarea dreptului persoanei, a valorii sociale ocrotite prin fapta respectivă³. Ca regulă generală, aceste infracțiuni sunt materiale și de daună⁴, de rezultat.

Această urmare diferă în raport de fiecare infracțiune și specificul ei. De exemplu, o atingere sau vătămare a corpului persoanei agresate ce are un anumit rezultat material. Uneori, poate fi și crearea unei stări de pericol (de pildă, lăsarea fără ajutor a persoanei aflate în dificultate – art. 203, agresiunea sexuală – art. 219, hărțuirea – art. 208 C. pen.

Legătura de cauzalitate. Întotdeauna este necesară stabilirea acestei legături între activitatea materială a agentului și rezultatul produs. În cele mai multe cazuri, această legătură rezultă *ex re*⁵.

Latura subiectivă. Infracțiunile contra persoanei se comit în diferite variante ce cuprind toate formele: intenție care poate fi directă sau indirectă, în cazul omuciderii; culpa (simplă sau cu prevedere) în cazul infracțiunilor de ucidere din culpă sau vătămare corporală din culpă; *praeterintenție* în cazul infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte ori violului sau tâlhăriei urmate de moartea victimei.

Mobilul sau scopul nu prezintă relevanță în cazul infracțiunilor contra persoanei⁶. Deși noțiunea de „mobil” nu este utilizată de Codul penal în vigoare, după cum nu a fost utilizată

¹ S. Bogdan, *op. cit.*, p. 31.

² V. Cioclei, *op. cit.*, p. 8.

³ T. Toader, *op. cit.*, p. 24.

⁴ V. Dongoroz și col., *op. cit.*, p. 210; V. Cioclei, *op. cit.*, p. 106.

⁵ V. Dongoroz, C. Rătescu și col., *op. cit.*, p. 209.

⁶ T. Toader, *op. cit.*, p. 8.

nici în codurile anterioare, doctrina a abordat problema mobil-scop în cadrul analizei laturii subiective a infracțiunii¹.

S-a susținut, pe bună dreptate, că „scopul, mobilul sau motivele infracțiunii, nu trebuie confundate cu intenția sau *animus delinquendi*, intenția fiind voința de a comite infracțiunea pe care voește să o comită autorul, pe când scopul or mobilul este cauza pentru care voește acel lucru, rezultatul la care tinde să ajungă. Scopul sau mobilul este deja cum s-a zis: *causa remota delicti*, iar intențiunea este *causa proxima*”².

Prin urmare, scopul este apreciat drept o varietate distinctă în cadrul mobilurilor, adică mobilul depărtat pe care îl urmărește infractorul³.

Așa fiind, mobilul este considerat cauza internă a actului de conduită, impulsul intern al acesteia, acea dorință, tendință, pasiune, sentiment, care a făcut să se nască în mintea făptuitorului ideea săvârșirii infracțiunii, orientată în vederea satisfacerii acestora, motiv pentru care este denumit și cauza internă a actului de conduită⁴.

În ce privește scopul, acesta este definit ca finalitatea urmărită prin săvârșirea faptei ce constituie elementul material al infracțiunii, obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale⁵.

Diferența între mobil și scop a fost tranșată de majoritatea autorilor, care au precizat că mobilul nu se confundă cu scopul, deoarece primul este legat de momentul luării hotărârii infracționale, în timp ce secundul aparține momentului finalizării actului⁶.

În cazul infracțiunilor de violență, de pildă, sunt implicate sentimentul de răzbunare, înclinații spre brutalitate, spre cruzime, care sunt preexistente scopului urmărit și tinde să le dea satisfacție⁷ și în considerarea acestor raționamente toți autorii au exprimat ideea că în cazul infracțiunilor de violență, mobilul sau scopul urmărit de făptuitor nu interesează și că o lovire, chiar în glumă, atrage răspunderea penală a făptuitorului.

Forme, modalități. Tentativa este posibilă la majoritatea infracțiunilor contra persoanei, cu excepția celor de consumare instantanee ori cele care se comit cu praeterintenție sau din culpă⁸ și se pedepsește numai dacă legiuitorul a prevăzut în mod expres.

Actele de pregătire, potrivit regulii generale, nu se sancționează. Uneori, pot fi incriminate anumite acte efectuate de alte persoane și care folosesc agentului și ar putea atrage răspunderea penală fie pentru o altă infracțiune, fie ca acte de complicitate: de pildă, procurarea unei arme letale, cum ar fi o sabie, ce urma să fie folosită de autorul unui omor, de către o persoană ce nu avea dreptul de a deține sau procura o asemenea armă⁹, ce urmează a fi sancționată doar pentru

¹ V. Cioclei, *Critica rațiunii penale. Studii de criminologie juridică și drept penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 255.

² I. Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, Ed. Atelierele Grafice Socec & Co. București, 1912, p. 343.

³ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 256.

⁴ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 256; C. Bulai, *op. cit.*, p. 192; C. Mitrache, *op. cit.*, p. 115; M. Basarab, *Drept penal – partea generală*, vol. I, ed. a II-a, Ed. Fundației „Chemarea” Iași, 1995, p. 122; G. Antoniu, *Vinovăția penală*, Ed. Academiei Române, București, 1995, p. 187; M. Zolyneak, *op. cit.*, p. 106.

⁵ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 256; C. Bulai, *op. cit.*, p. 192; C. Mitrache, *op. cit.*, p. 115; M. Basarab, *Drept penal – partea generală*, vol. I, *op. cit.*, p. 122; G. Antoniu, *Vinovăția penală*, *op. cit.*, p. 187; M. Zolyneak, *op. cit.*, p. 106.

⁶ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 256; C. Bulai, *op. cit.*, p. 192; C. Mitrache, *op. cit.*, p. 115; M. Basarab, *Drept penal – partea generală*, *op. cit.*, p. 122; G. Antoniu, *Vinovăția penală*, *op. cit.*, p. 187; M. Zolyneak, *op. cit.*, p. 106.

⁷ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 264, *supra* Șt. Daneș, V. Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 99.

⁸ T. Toader, *op. cit.*, p. 25.

⁹ Se au în vedere dispozițiile din Legea nr. 295/2004, republicată.

infracțiunea de nerespectare a regimului armelor și munițiilor prevăzută de art. 342 C. pen. în măsura în care fapta nu constituie o complicitate la infracțiunea de omor.

Consumarea infracțiunii are loc în momentul producerii rezultatului sau urmării periculoase ce constă în lezarea concretă a dreptului persoanei ori producerea stării de pericol în legătură cu acest drept¹.

Unele dintre aceste infracțiuni sunt progresive; astfel, o infracțiune de loviri sau alte violențe al cărei rezultat se agravează în timp și prin amplificarea acestui rezultat se transformă într-o infracțiune de vătămare corporală sau omor (în formă consumată sau tentată) ori loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, în funcție de poziția psihică a făptuitorului la momentul comiterii faptei. Este posibilă și producerea unei vătămări corporale din culpă și prin intermediul altor factori (cum ar fi o intervenție chirurgicală nereușită sau un organism deja slăbit) se produce moartea persoanei, astfel că infracțiunea se transformă într-una de ucidere din culpă.

În acest caz, există și un moment al epuizării care coincide cu momentul producerii rezultatului final, oricare ar fi acesta.

De asemenea, este posibilă și forma continuată a unora dintre aceste infracțiuni, cum ar fi violarea de domiciliu repetată, la diferite intervale de timp.

Forme agravate. Anumite infracțiuni din categorie prezintă și forme agravate, pe lângă forma de bază, forma tip². De pildă, în cazul infracțiunilor de lovire sau alte violențe, violarea de domiciliu, viol, agresiune sexuală etc.

1. INFRAȚIUNI CONTRA VIEȚII

Toate infracțiunile din acest capitol sunt îndreptate contra vieții persoanei, ca drept primordial și fundamental al oricărei persoane și care reprezintă cea mai importantă valoare în ordinea juridico-penală și de care sunt indisolubil legate și celelalte drepturi ale persoanei³, prevăzut nu doar în legea fundamentală⁴, ci și în acte internaționale.

Originea ocrotirii acestui drept se regăsește în art. 3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului⁵, adoptată de Adunarea generală a O.N.U. la 10 decembrie 1948 prin rezoluția 217 A (III) care prevede că: „*orice ființă are dreptul la viață, la libertate și securitatea sa*”, conținutul acestui drept cunoscând o evoluție în timp, în sensul că ocrotirea sa este mult mai amănunțită, în acord cu evoluția societății.

Relevanță deosebită în demersul nostru prezintă art. 2 din Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene prevede că: „*orice persoană are dreptul la viață. Nimeni nu poate fi condamnat la pedeapsa cu moartea sau executat*”, precum și în art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților sale Fundamentale⁶.

¹ T. Toader, *op. cit.*, p. 25.

² *Idem*, p. 26.

³ *Idem*, p. 27.

⁴ Art. 22 din Constituția României – a se vedea, pe larg, I. Muraru, E.S. Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2019, pp. 169-182, *apud* V. Cioclei, *op. cit.*, p. 1.

⁵ Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu, Ion Oancea, *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol. I, „Instrumente universale”, Institutul Român pentru drepturile omului, ed. a 4-a, revăzută și adăugită, București, 1998, p. 8.

⁶ „1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege. 2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță: a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale; b) pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute; c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție”.

Desigur că există multe acte normative în dreptul unional ce ocrotesc dreptul la viață și nu vom avea pretenția unei enumerări exhaustive, ci exemplificative: de pildă, Regulamentul (UE) nr. 656/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 mai 2014 de stabilire a unor norme de supraveghere a frontierelor maritime externe în contextul cooperării operative coordonate de Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale statelor membre ale Uniunii Europene¹ care în considerentul 19 subliniază că actul normativ: *„respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute la art. 2 și 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și de Cartă, în special respectarea demnității umane, dreptul la viață, interzicerea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante, interzicerea traficului de persoane, dreptul la libertate și securitate, dreptul la protecția datelor cu caracter personal, dreptul la azil și la protecție împotriva îndepărtării și expulzării, principiul nereturnării și al nediscriminării, dreptul la o cale de atac eficientă și drepturile copilului”*. Actul normativ își propune respectarea dreptului la viață și din această perspectivă, deoarece *„asigurarea monitorizării eficiente a trecerii frontierelor externe, inclusiv prin supravegherea frontierelor, contribuie totodată la asigurarea protecției și salvarea vieților”*².

Un alt act relativ recent ce ocrotește dreptul la viață este Regulamentul (UE) 2019/125 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 ianuarie 2019 privind comerțul cu anumite bunuri care ar putea fi utilizate pentru a aplica pedeapsa capitală, tortura și alte pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante³, act normativ al cărui obiect astfel cum este definit prin art. 1 este: *„stabilirea normelor Uniunii care reglementează comerțul cu țările terțe având ca obiect bunuri care ar putea fi utilizate pentru a aplica pedeapsa capitală sau tortura sau alte pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și normele care reglementează furnizarea de servicii de intermediere, de asistență tehnică, de formare și de publicitate în legătură cu astfel de bunuri”*.

Convenția Americană a Drepturilor Omului, adoptată la 22 noiembrie 1969 la San Jose, ocrotește dreptul la viață în art. 4: *„orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale. Acest drept trebuie să fie protejat de lege, în general începând din momentul concepției”*⁴.

Consacrarea acestui drept se regăsește și în Pactul Internațional relativ la drepturile civile și politice⁵, intrat în vigoare la 23 martie 1976, care prevede în art. 6 că: *„dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar”*.

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0656>.

² Considerentul 1 al Regulamentului.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R0125>.

⁴ statele semnatare se supun jurisdicției Curții Inter-Americane a Drepturilor Omului, cu sediul la San Jose, Costa Rica. Curtea a fost înființată în 1979 și are competență similară Curții Europene, respectiv veghează la respectarea și interpretarea prevederilor convenției; toate statele Americii Latine sunt supuse jurisdicției sale, ultimul stat care a semnat convenția fiind Trinidad Tobago în 1991, dar care a suspendat ratificarea până în mai 1999.

⁵ I.M. Zlătescu și col., *op. cit.*, p. 30.

OMORUL

Art. 188 – Omorul

(1) *Uciderea unei persoane se pedepsește cu închisoarea de la 10 la 20 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi.*

(2) *Tentativa se pedepsește.*

Noțiune și definiție. Pornind de la caracterul absolut al dreptului la viață, de la care pornesc și celelalte drepturi și libertăți ale persoanei, legiuitorul a conceput sistematizarea cu acest drept de o importanță covârșitoare în știința dreptului penal. Pornind de la termenul de „ucidere” ce reprezintă un criteriu de tehnică legislativă de referință, se constată că, prin definiție, omorul este o infracțiune de rezultat și reprezintă figura normativă de bază în cadrul infracțiunilor contra vieții, ce în semantica generală definește moartea unei persoane cauzată de o altă persoană – (*hominis caedes ab homine*). De altfel, *per se*, omorul este de neconceput altfel, rezultând cu evidență că reprezintă uciderea unei persoane de către o alta.

Obiect juridic special. Este reprezentat de dreptul la viață al fiecărei persoane. Așadar, vorbim de acele relații juridice¹ care presupun respectarea și prezervarea dreptului la viață al persoanei pentru desfășurarea în parametrii normali ai vieții și relațiilor sociale într-o societate.

Se mai poate pune problema dacă obiectul protecției penale este simplu sau dublu, în sensul dacă se înțelege că întregul concept de drept la viață include și integritatea corporală separat sau nu de conceptul de sănătate², ori dacă acestea ar trebui interpretate distinct și în acest sens, în doctrină au existat trei curente: unii teoreticieni au considerat că obiectul protecției penale este unic – sănătatea persoanei; într-un alt curent s-a considerat că este vorba de un bun juridic dublu – sănătate și integritate corporală și cel de-al treilea curent a considerat că este vorba de un triplu aspect al aceluiași drept – sănătate, integritate corporală și inviolabilitatea persoanei, adică dreptul la viață al acesteia.

Cu toate acestea, viața persoanei, nu este un concept pur juridic, ci mai degrabă un fenomen biologic și fiziologic³. În doctrină, în scopul clarificării valorii sociale ocrotite prin norma penală, s-a dezbătut problema momentului de început și de sfârșit a dreptului la viață, deoarece sensul juridic diferă semnificativ de sensul medical⁴ și cu atât mai mult de cel filosofic sau religios.

Ne propunem doar sublinierea sensului juridic, acesta fiind cel care interesează din perspectiva dreptului penal, deși din perspectiva infracțiunii de omor (dar și a celorlalte infracțiuni contra integrității corporale și sănătății) este imposibil a nu se ține seama de conceptele medicale și evoluția științelor medicale. În consecință, nu doar practica judiciară, ci și știința dreptului vor lua în considerare aceste evoluții⁵.

Așadar, păstrându-se soluția tradițională⁶ se poate afirma că dreptul la viață începe în momentul în care se finalizează se finalizează procesul biologic al nașterii (natural sau

¹ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 10; S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 19.

² Ferrero Hidalgo, F.y. Ramos Rego, M.A., *Delitos de lesiones contra la libertad y seguridad individual*, Barcelona, 1998, p. 13.

³ A. Filipaș, *Drept penal român*, 2008, p. 96.

⁴ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 3; S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 19.

⁵ V. Dongoroz și col., *Explicații teoretice*, vol. III, p. 182.

⁶ S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 22.

provocat medical) și nou-născutul își începe propria viață separat de corpul mamei¹. În doctrină a fost exprimată opinia, la care ne raliem, în sensul că „interpretarea noțiunii de persoană în viață, așa cum se face în aproape toate sistemele europene (există viață de la începerea procesului nașterii) respectă diferența tradițională între persoană și făt, iar infracțiunea de vătămare a fătului în timpul nașterii ar fi fost inutilă”².

Acest moment diferă față de legea civilă, potrivit căreia copilul conceput (*infans conceptus*) este socotit născut în situația în care are vocație succesorală, de pildă.

Desigur că și produsul de concepție face obiectul protecției penale, dar nu prin intermediul infracțiunii de omor, ci a celor de agresiuni asupra fătului în art. 201-202 C. pen³.

Momentul final al vieții, potrivit științei medicale, coincide cu momentul instalării morții (deși medicina a stabilit că se instalează treptat⁴ când activitatea cerebrală a încetat. Literatura medicală de specialitate a subliniat că starea de comă nu reprezintă în mod necesar o etapă a morții, ci o stare fiziopatologică particulară a organismului⁵. Prin urmare, persoana ce se află în agonie ori în stare de moarte clinică este considerată, din punct de vedere medical și juridic, o persoană în viață⁶.

Importanța stabilirii acestor momente este determinată pentru delimitarea de alte infracțiuni, cum ar fi de pildă, cea de profanare de cadavre sau morminte⁷ ori pentru a se stabili dacă este vorba de o faptă putativă⁸, în situația în care acțiunea de ucidere se exercită asupra unui cadavru.

Obiect material. Poate fi numai corpul persoanei în viață, ca titular al dreptului ocrotit penal, doctrina fiind unanimă în acest sens și a subliniat că „viața unei persoane nu poate exista decât în corpul persoanei, există o unitate organică între obiectul juridic și obiectul material al acestei infracțiuni”⁹.

Nu interesează vârsta, starea de sănătate, speranța de a viață (de pildă, persoana suferă de o boală gravă și ar mai fi trăit câteva zile) ori dorința de a trăi¹⁰ a persoanei, fiind vorba de un drept absolut.

Totuși, există anumite excepții de la acest caracter absolut, așa cum au fost subliniate în doctrină¹¹, în sensul că fapta de omor poate fi comisă în mod justificat în anumite situații (cum ar fi în legitimă apărare¹²); de asemenea, sinuciderea reprezintă o altă excepție, pe considerentul că aceasta nu este și nici nu poate fi obiect al represiunii penale, fiecare persoană având dreptul de a se sinucide sau nu (în prezenta lucrare nu vom aborda conceptul de sinucidere nici filosofic și nici religios, o asemenea abordare excedează obiectului lucrării și reprezintă obiect de cercetare al filosofilor și patristicii); ultima excepție este ce a eutanasiei pasive, în ipoteza

¹ *Ibidem; Idem*, p. 20.

² S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 23.

³ *Idem*, p. 20.

⁴ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 5.

⁵ V. Iftene, D. Dermengiu, *Medicină legală*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 41, *apud* V. Cioclei, *op. cit.*, p. 5.

⁶ S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 23.

⁷ *Ibidem*.

⁸ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 6.

⁹ C. Bulai, A. Filipaș, C. Mitrache, *Instituții de drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență 2003-2004*, Ed. Trei, București, 2003, p. 10, *apud* V. Cioclei, *op. cit.*, p. 10.

¹⁰ S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 24; T. Toader, *op. cit.*, p. 31.

¹¹ S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 24.

¹² Vorbim de incidența cauzei justificative a legitimei apărări, prevăzută de art. 19 C. pen.

în care raportat la boala pacientului, medicul decide că nu mai există speranță de viață și că decesul acestuia este inevitabil¹.

În opinia noastră mai există o excepție cu caracter relativ, și anume infracțiunea deucidere la cererea victimei: caracterul relativ derivă tocmai din incriminarea faptei comisă în condițiile descrise de textul art. 190 C. pen., normă ce demonstrează într-o oarecare măsură caracterul disponibil al dreptului la viață², ca formă de incriminare atenuată a eutanasiei active³. Afirmăm aceasta deoarece infracțiunea se comite la cererea explicită, serioasă, conștientă și repetată a victimei care nu dorește să mai trăiască în condițiile respective, dar vom explica pe larg cu prilejul analizei acestei infracțiuni.

Subiecții infracțiunii

Subiect activ. În cazul infracțiunii de omor, subiect activ poate fi orice persoană fizică. În opinia noastră, infracțiunea nu ar putea fi comisă de o persoană juridică, deși doctrina a exprimat opinii de mare valoare⁴: autorul a argumentat că fapta poate fi comisă de persoana juridică „în cazul în care aceasta desemnează un membru al organelor de conducere săucidă un concurent sau în alte situații asemănătoare sau când spitalul privat acceptă să realizeze transplanturi de organe de la persoane care nu au ajuns în moarte cerebrală”.

Concluzia autorului este că persoana juridică poate fi subiect activ al infracțiunii de omor „atunci când fapta este comisă în realizarea obiectului de activitate, în numele ori în interesul persoanei juridice”⁵.

Deși argumentele aduse prezintă o deosebită valoare prin luciditatea și pragmatismul raționamentului, nu împărtășim această opinie pe considerentul că subiect activ al infracțiunii este, potrivit art. 46 alin. (1) C. pen. „persoana care săvârșește în mod nemijlocit o faptă prevăzută de legea penală”; prin urmare, chiar dacă forul de conducere al persoanei juridice (consiliu de administrație, alte organe de conducere și administrare a persoanei juridice) ar lua decizia de a ucide un concurent, de exemplu, activitatea deucidere se exercită de către persoana fizică desemnată. În acest context, suntem nevoiți a observa dispozițiile art. 209 alin. (3) C. civ. ce reglementează capacitatea de exercițiu a persoanei juridice ce prevăd că: „raporturile dintre persoana juridică și cei care alcătuiesc organele sale de administrare sunt supuse, prin analogie, regulilor mandatului, dacă nu s-a prevăzut altfel prin lege, actul de constituire sau statut”. În consecință, ar fi vorba de un mandat acordat unei persoane fizice în vederea executării activității de suprimare a vieții concurentului, care dacă ar fi acceptat, echivalează cu ipoteza angajării unui asasin, ce poate atrage răspunderea penală a persoanelor fizice ce fac parte din forul de conducere și nu a persoanei juridice.

În opinia noastră, pentru a se putea angaja răspunderea penală a persoanei juridice, ar trebui să se demonstreze că decizia luată de a ucide un concurent a fost acceptată de tot colectivul acestei entități sau măcar de organele de conducere și administrare, altminteri, consecințele se răsfrâng asupra tuturor celor ce formează colectivul acesteia și care nu au cunoscut și, implicit, nu au fost de acord cu decizia de înlăturare a concurentului prinuciderea acestuia.

Un argument în plus ar fi acela al pedepsei aplicabile persoanei juridice, potrivit art. 136 C. pen., adică amenda ca pedeapsă principală și pedepsele complementare, cea mai aspră fiind dizolvarea persoanei juridice. Întrebarea care se ridică este dacă o asemenea pedeapsă ar fi

¹ S. Bogdan, D.A. Șerban, *op. cit.*, p. 25.

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*